

Філіпенко Т.В.,

д.н. з держ. упр., професор,
професор кафедри цивільного та
господарського права,
Донецький юридичний інститут
МВС України

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ВАЛЮТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У статті розглянуті питання формування ефективної валютної політики, пропонується застосування механізму довгострокового прогнозування ситуації на грошово-кредитному ринку і розробка стратегічних засад валютної політики.

Ключові слова: валютна політика, курсова політика, грошово-кредитна політика, грошова стабілізація, валютна безпека, валютний курс.

В статье рассмотрены проблемы формирования эффективной валютной политики, предлагается применение механизма долгосрочного прогнозирования ситуации на денежно-кредитном рынке и разработка стратегических основ валютной политики.

Ключевые слова: валютная политика, курсовая политика, денежно-кредитная политика, денежная стабилизация, валютная безопасность, валютный курс.

In the article the problems of formation of effective monetary policy, it is proposed application of the mechanism of long-term forecasting of the situation on the monetary-credit market and the development of a strategic framework for monetary policy.

Key words: monetary policy, exchange rate policy, monetary policy, and inflation stabilization, foreign exchange security, the exchange rate.

Постановка проблеми. Валютна політика, як частина загальноекономічної політики, забезпечує вирішення проблеми надійності грошової системи України, сприяє зростанню конкурентоспроможності українських товарів, рентабельності підприємств, нагромадженню валютних резервів Національного банку України. Тому формування ефективної валютної політики для України має актуальне й важливе значення, оскільки від неї значною мірою залежить не тільки розвиток ринкових відносин і розширення зовнішньоекономічних стосунків,

але і забезпечення економічної безпеки держави в цілому.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти формування й реалізації валютної політики держави дістали розвиток у працях українських науковців. Так, за визначенням доктора економічних наук, професора А.М. Мороза, валютна політика – це сукупність здійснюваних державою економічних, організаційних та правових заходів у сфері валютних відносин з метою реалізації стратегічних завдань розвитку національної економіки [1, с. 471]. За думкою С. Макухи, валютна

політика спрямована на досягнення головних цілей економічної політики держави: забезпечити усталеність економічного росту; підтримати рівновагу платіжного балансу; стримати ріст інфляції і т.ін. [2, с. 126]. С.М. Половко вважає, що курс валютних операцій є інструментом валютної політики держави, а також виміром, предметом чи засобом багатьох інших відносин [3, с. 8]. Як відзначає В.С. Стельмах, вибір оптимального режиму валютного курсу для національної економіки залишається одним із головних питань міжнародної політики [4, с. 192].

Отже, важливість валютної політики в економічному житті держави вимагає розробки стратегічних напрямків її подальшого розвитку. Але на жаль в Україні не має загальної концепції валютної політики, в той час як більшість країн світу приділяє цьому питанню достатньо серйозну увагу.

Мета статті полягає у визначенні місця валютної політики в загальноекономічній політиці держави та розробці стратегічних напрямків її подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Основи валютної політики України закладені в Конституції України, яка у статті 99 визначає необхідність забезпечення стабільності національної грошової одиниці [5].

Стійкість національної валюти, її конвертованість визнається неодмінним атрибутом фінансової безпеки будь-якої країни й статтею 6 Закону України

«Про економічну самостійність Української РСР» від 3 серпня 1990 р. передбачається, що Україна, за допомогою Національного банку України нагромаджує валютні запаси для валютного забезпечення та повної зовнішньої конвертованості національної грошової одиниці [6].

Політика стійкої грошової одиниці повинна бути визначальним атрибутом зміцнення позицій національного ринку, його інвестиційної привабливості, головною гарантією припинення витоку капіталу, ефективним способом підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника й модернізації економіки, зростання реальних доходів населення.

Серед ключових позицій, що визначають грошову стабілізацію не тільки в короткостроковій, але і в довгостроковій перспективі, найсуттєвішою є курсова політика. Стратегічним напрямком курсової політики виступає лібералізація валютного ринку, підтримання плаваючого валютного курсу, який повинен враховувати взаємодією ринкових факторів, вільних від адміністративних обмежень. Такий валютний режим збалансовує реальний попит на іноземну валюту з її пропозицією, урівноважує торговий баланс, сприяє економічному зростанню.

Зараз курс гривні прив'язується до долара США, що робить валютний ринок України залежним від ситуації на валютному ринку Америки. Тому необхідно

переходити на більш гнучкий режим курсоутворення – інфляційне таргетування. Таргетування інфляції вперше було застосовано у Новій Зеландії в 1990 році. Відтоді цю стратегію пробувало впровадити близько 30 країн світу, більшість із них – успішно. З 1999 року інфляційне таргетування використовує Європейський центральний банк, за його визначенням: інфляційне таргетування – це стратегія монетарної політики, спрямована на підтримання стабільності цін і зосереджена на мінімізації відхилень у прогнозах інфляції від оголошеної інфляційної мети.

Вибір режиму грошово-кредитної політики залежить від кола завдань, що поставлені перед органами державного управління, особливостями економічної системи та її місця в системі міжнародного розподілу продуктивних сил [4, с. 194].

Макроекономічне середовище повинно бути адаптоване до запровадження режиму інфляційного таргетування, що передбачає наявність:

- достатньо розвиненої фінансової системи і, в першу чергу, високоліквідного ринку державних цінних паперів;

- зваженої бюджетної політики та її належної координації із монетарною політикою;

- механізму ринкового регулювання цін, що означає відсутність або принаймні мінімізацію адміністративного регулювання цін;

- мінімізації впливу факторів, що мають непередбачений, але одночасно суттєвий вплив на попит грошей (високий ступінь доларизації в середині країни, залежність економічної системи від міжнародного руху капіталів та від попиту на експортну продукцію, вплив на рівень інфляції динаміки цін на енергоносії тощо).

Валютна стратегія, спрямована на використання інфляційного таргетування, повинна передбачати суттєве зниження рівня доларизації економіки. За визначенням Міжнародного валютного фонду, доларизація – це використання іноземної валюти (зазвичай долара США або євро) в розрахунках і для накопичення коштів нарівні з національною грошовою одиницею. МВФ виокремлює кілька видів доларизації: фінансову – коли населення зберігає кошти в іноземній валюті, але в розрахунках віддає перевагу національній; платіжну – іноземну валюту використовують у розрахунках всередині країни; реальну – зарплати нараховують у вільно конвертованій валюті (ВКВ). Відкриті економіки, інтегровані в міжнародний ринок, приречені на доларизацію. Безпосереднє завдання держави – стежити, щоб кількість ВКВ в обігу не загрожувала економічній безпеці. Основними джерелами надходження іноземної валюти на внутрішній ринок є експортні операції, інвестиції та кредити. За методикою Національного банку України

порогове значення цього показника повинне складати не більше 25%.

Національний банк України має декілька засобів, які можуть сильно посприяти успішній дедоларизації та допомогти уникнути кризи у разі значного здешевлення національної валюти. А саме НБУ повинен підтримувати високий рівень резервів, поглибити вимоги до формування банками обов'язкових резервів залежно від валюти залучених коштів та підтримувати на низькому рівні волатильність національної валюти. Однак для ефективного зменшення рівня доларизації потрібно передусім розвивати фінансовий ринок та ринок капіталу [7, с. 219].

Отже, методи дедоларизації економіки можуть носити адміністративний і економічний характер, або застосовуватися у різних комбінаціях.

До адміністративних методів належать: обмеження, заборони, експроприації і т.і. Ці методи дають ефект у короткостроковий термін, але пов'язані з довгостроковими економічними і соціальними ризиками. А саме, зниження ліквідності гривні, обмеження валютних операцій на споживчому ринку кредитування, підвищення вимог і обмежень на валютні позиції в банківському секторі, обмеження по реалізації валютної виручки експортерами, зниження рівня готівкових операцій.

Серед економічних методів слід зазначити зниження інфляції, підвищення прозорості податкової політики, зниження дефіциту

бюджету, усунення диспропорцій зовнішньої торгівлі, поліпшення інвестиційного клімату країни, підвищення довіри населення до національної валюти.

Найбільш сприятливим для української економіки є комбіноване застосування переважно економічних методів з частковим використанням адміністративних заходів. Головним же чинником повинно бути досягнення економічної і цінової стабільності.

У наслідок коливань валютних курсів валютний ринок України характеризується наявністю суттєвих валютних ризиків для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. У вітчизняній науковій літературі широко обговорювалася проблема забезпечення державного страхування окремих видів валютних ризиків, зокрема іноземних кредитів під гарантію Уряду. Але практично це питання ще далеке до вирішення, хоча відомий досвід інших країн, що ввели державні програми страхування валютних ризиків експортерів. Хоча доля офіційних програм страхування валютного ризику в загальному об'ємі страхування невелика. Пояснюється це рядом причин. Так, державне страхування зачіпає тільки експорт. Більше того, воно зазвичай надається по експортним кредитам понад двох років, тобто на протязі перших двох років держава в страхуванні валютного ризику участі не приймає. В Японії, Німеччині, Бельгії та інших країнах страхуються тільки збитки, що

виникли в результаті коливання курсів більше ніж на 3%. Відповідно прибуток при перевищенні валютним курсом 3%-ної позначки здається державному органу. Крім того, є обмеження на використання окремих валют, на загальну суму відшкодування, а вартість страхування може бути значною. Вказані недоліки призводять до того, що лише відповідно невелика частина міжнародних операцій покривається державним страхуванням валютного ризику (фінансові операції взагалі не страхуються).

Дієвість грошово-кредитної політики залежить від спроможності Національного банку регулювати грошові потоки та структуру грошового ринку. Тому необхідне зміцнення банківської системи, подолання розриву між комерційними банками і реальною економікою, залучення банків до реалізації економічної стратегії держави.

Висновки. Ураховуючи сучасний стан економіки України з можливим виникненням певних дестабілізаційних явищ, система валютного регулювання має зберігати ті елементи, які посилюють її надійність. У зв'язку з чим, необхідно запровадити механізм довгострокового прогнозування ситуації на грошово-кредитному ринку і розробки стратегічних засад валютної політики.

Отже, головною метою валютної стратегії держави повинно бути забезпечення стабільності

національної грошової одиниці та валютної безпеки країни. У якості стратегічних необхідно вважати правові, організаційні, монетарні та немонетарні засади валютної політики.

Серед монетарних інструментів реалізації стратегічних засад валютної політики держави головними є:

- дедоларизація економіки;
- диверсифікація золотовалютних резервів;
- прогнозованість валютних інтервенцій;
- перехід до інфляційного таргетування;
- розширення методів страхування валютних ризиків;
- удосконалення правил роботи учасників валютного ринку та дотримання чітких принципів і процедур;
- поетапне зняття валютних обмежень та лібералізація валютного ринку;
- створення та постійне поліпшення механізмів хеджування валютних ризиків;
- посилення роботи з моніторингу валютних ризиків;
- застосування пруденційних процедур для упередження валютних ризиків та недопущення формування інших дисбалансів, пов'язаних із здійсненням операцій капітального характеру в іноземній валюті;
- удосконалення механізмів контролю та протидії валютним злочинам і правопорушенням;

– оптимізації механізмів взаємозв'язку між попитом на національну та іноземну валюту, яка має передбачати спрямування гривневих потоків насамперед у реальний сектор економіки, вагомими важелями чого мають виступати інструменти фінансової політики.

До немонетарних інструментів реалізації валютної стратегії належать наступні:

– збереження політики бездефіцитного й разом з тим збалансованого бюджету, тому що бездефіцитний бюджет – не тільки основа стабільності гривні, але й головний інструмент зниження боргового навантаження на економіку;

– відчутне зниження податкового тягаря, у зв'язку з тим що податкова складова в структурі

витрат і в ціновій динаміці надзвичайно висока;

– створення ефективного антимонопольного конкурентного середовища;

– детінізація української економіки й ін.

Реалізація стратегічних засад валютної політики спрямована на корегування валютного режиму так, щоб він, з одного боку, забезпечував реальну конвертованість гривні по поточних операціях, а з іншого боку – зберігав державний контроль за рухом капіталів.

Кінцевим підсумком реалізації такого курсу повинно з'явитися перетворення гривні в тверду валюту, що адекватно виконує всі функції грошей на території України і за кордоном. Тільки комплексний підхід може забезпечити дієвість валютної стратегії та стабілізацію грошової одиниці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Центральний банк та грошово-кредитна політика: підручник / [А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна, М.І. Савлук та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Мороза і канд. екон. наук, доц. М.Ф. Пуховкіної. – К.: КНЕУ, 2005. – 556 с.
2. Макуха С. Валютна політика України в контексті економічної глобалізації / С. Макуха // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 11. – С. 126-128.
3. Половко С. М. Правове регулювання банківських валютних операцій в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / С. М. Половко; Київський нац. університет ім. Т. Шевченка. – К., 2004. – 21 с.
4. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін: монографія / [Стельмах В.С., Міщенко В.І., Сомик А.В. та ін.]; за ред. В.С. Стельмаха. – К.: Центр наукових досліджень Національного банку України, УБС НБУ, 2009. – 404 с.
5. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
6. Про економічну самостійність Української РСР: Закон України від 03.08.1990 № 142-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1990. – № 34. – Ст. 499.
7. Питльована О.М. Взаємозв'язок між інфляцією та доларизацією в Україні / О.М. Питльована // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. Вип. 19.11. – С. 213-220.